

■
**ŞEYH ALİ SEBTÎ VE PALU ÇEVRESİNDE
HÂLİDÎLİĞİN YAYILMASINDAKİ YERİ**

Sheikh "Ali Sabti "And The Spread Of Hâlidî Around Palu

Palu Yatılı Bölge Ortaokulu Müdür Yardımcısı
SERDAR KARABULUT

Öz

Nakşibendiliğin Hâlidilik kolu, XIX. Yüzyılda İslâm coğrafyasının/Anadolu'nun birçok bölgesinde etkin bir tarikat haline gelmiştir. Şüphesiz bu yayılmada Hâlidiliğin kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin (ö.1827) büyük rolü vardır. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri'nin etkisiyle Hâlidilik, özellikle Kuzey Irak, Suriye, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde büyük kitleler üzerinde etkili olmuştur. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin en önemli halifelerinden biri Şeyh Ali Sebî Hazretleri idi. Şeyh Ali Sebî Hazretleri hocası Mevlana Hâlid-i Bağdâdî'nin talebi doğrultusunda ocaklık olan Palu Hükümeti'ne gelerek halkı, Nakşî-Hâlidî ekolünü temsil eden tasavvuf yolunda irşad etmiştir. Şeyh Ali Sebî Hazretleri (ö.1871) vefatına kadar özellikle Palu, Harput (Elazığ), Bingöl ilerinde büyük şahsiyetler yetiştirmiş ve toplumu derinden etkilemiştir. Onun yetiştirdiği şahsiyetlerin kurdukları medreseler ve dergâhlar vasıtasıyla Hâlidilik özellikle Harput (Elazığ) ve Bingöl illerinde kalıcı bir zemine oturmuştur. Bu yönüyle de Şeyh Ali Sebî Hazretleri Harput (Elazığ), Bingöl illerindeki Nakşî-Hâlidilik tarikatının ilk öncüsü olarak daa bilinmektedir. Bu makalede Şeyh Ali Sebî Hazretleri'nin temsilcisi olduğu Nakşî-Hâlidiliğin Harput (Elazığ) ve Bingöl illerinde yayılmasının tarihî süreci hakkında bilgiler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Tasavvuf, Nakşibendilik, Hâlidilik, Şeyh Ali Sebî

Abstract

In XIX century, Hâlidî branch of Naqshbandi became an important active sect in many regions of Anatolia/ İslâmîc geography. No doubt, Mevlânâ Hâlid-i Bağhdâdî (death 1827), the founder of Hâlidî, had a great role in this expansion with the effect of Mevlânâ Hâlidî Bağhdâdî, Hâlidî sect became effective on large masses especially in North Iraq, Syria, Eastern and Southeastern Anatolia regions. One of the most important khalifas of Mevlânâ Hâlidî Bağhdâdî was Sheikh Ali Sebî. Sheikh Ali Sebî came to Palu Government in line with his hodja Mevlânâ Hâlid-i Bağhdâdî, and guided its people in the way of sufism which symbolized Naqsh-Hâlidî sect. Until the death of Sheikh Ali Sebî (d. 1871), he affected the society deeply in the way of sufism by training great characters especially in Palu, Harput (Elazığ) and Bingöl provinces. Hâlidî sect gained its seat permanently especially in Harput (Elazığ) and Bingöl provinces with the help of madrasas and dervish convents that were established by the people he trained. In this aspect, Sheikh Ali Sebî, is known as the pioneer of Naqsh-Hâlidî sect in Harput (Elazığ) and Bingöl provinces. This journal gives the information about the historical period of expansion of the Naqsh-Hâlidî sect which is represented by Sheikh Ali Sebî in Harput (Elazığ) and Bingöl provinces.

Key Words: Sufism, Naqshbandi cult, Hâlidî cult, Sheikh Ali Sebî,

Giriş

Nakşibendiyye Tarikatı'nın Hâlidiyye kolunun kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri 1779 tarihinde Irak'ın Süleymaniye Şehri'ne bağlı Karadağ Kasabası'nda dünyaya gelmiştir. Karadağ'da, Berzenc Ailesi'nden Şeyh Abdurrahim ve kardeşi Şeyh Abdülkerim başta olmak üzere çeşitli hocalardan ders alıp öğrenimini tamamlamıştır. Uzun süre çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Delhi'de Abdullah Dihlevî ile görüşerek ona intisap etti. Nakşibendiyye'nin seyr-u sülûk mertebelerini beş ayda kat etti ve şeyhi tarafından halife olarak Süleymaniye'ye gönderildi. Kendisine Nakşibendiyye'nin yanı sıra Kâdirî, Sühreverdî, Kübrevî ve Çiştî Tarikatları'ndan da irşad için izin verildi.¹M.1827 yılında veba hastalığından vefat edene kadar birçok halife yetiştirerek çeşitli beldelere irşad için gönderdi. Şeyh Ali Sebtî² (Elazığ, Bingöl), Nehrili Şeyh Seyyid Taha (Hakkâri) Şeyh Hâlid Cezeri (Cezire)³, Şeyh Osman Sereceddin (Kuzey Irak, Süleymaniye), Şeyh Ahmedi Berzenci (Kuzey Irak) gibi ilim önderleri Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin en meşhur halifeleri idi.⁴

Şeyh Ali Sebtî Hazretleri H.1202/M.1786 tarihinde Diyarbakır Vilayeti'ne bağlı Bismil Kasabası'nın Kırkdirek (Çılustun) Köyü'nde dünyaya gelmiştir.⁵Şeyh Ali Sebtî Hazretleri ilk ilmî derslerini kendi babası olan Molla Kasım Efendi'den almıştır.⁶Nitekim

¹ Hamid Algar, "Hâlid-el-Bağdâdî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, c. 4, 1997, s. 282-283

² Bağdâr'ta oturan Mevlânâ Hâlid, Nakşibendî Kürtler arasında "Bağdâdî" diye de tanınırdı. Destur vererek müritlerinden bazılarını halife yapmıştı. Bu müritlerden biri Nehrili Seyyid Taha, öbürü de Bismil'in Çılustun (Çılsıtun) Köyü'nden Palulu Şeyh Ali Sebtî'ydî. Bkz. Uğur Mumcu, *Kürt İslam Ayaklanması*, Ankara, 2008, s.45

³ Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin önde gelen halifelerinden biri olan Şeyh Hâlid-i Cezeri (o. 1839) Gabar Dağı'nın üzerinde bulunan Basret Köyü'nde 1820'li yıllarda kurduğu dergâh ve medrese ile Nakşibendîliğin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yayılmasına büyük katkı sağlamıştır. Bkz. İbrahim Baz, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Halifelerinden Şeyh Hâlid-i Cezerî ve Basret Dergâhı", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı:32, İstanbul 2013, s.139

⁴ Serdar Karabulut, *Şeyh Ali Sebtî el-Palevi*, Altın Kalem Yayınları, İzmit, 2014, s.31

⁵ Karabulut, *Şeyh Ali Sebtî el-Palevi*, s.49; bkz. Sebahattin Çanî, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l İşrin*, İstanbul, 2013, s.9; bkz. Yusuf Bakıcı, *Kültür ve Medeniyet Şehri Palu*, Güntek Matbaacılık, Elazığ, 2012, s.71; ayrıca bkz. Feyzullah Demirtaş, *Mirdasi Hükkümdarları "Palu ve Eğil Hükkümetleri"ve Çermik Beyliği*, Sena Ofset Yayınları, İstanbul, 2005, s.70

⁶ Karabulut, *Şeyh Ali Sebtî el-Palevi*, s.51; Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, Çağ Ofset Matbaacılık, Elazığ, 1998, s. 111

Şeyh Ali Sebtî'nin ailesi bölgede dinî ilimlerde uzun süre eğitim veren bir aile olarak da tanınmıştır. Ailenin bilinen soy şeceresi Seyyid Haşim'e (ö.1639) kadar ulaşmaktadır. Silsile yoluyla soyu; Şeyh Ali Sebtî b. Molla Kasım b. Molla Haydar b. Hacı İbrahim b. Hacı Hüseyin b. Seyyid Haşim (ö.1639) şeklindedir.⁷ Seyyid Haşim'in nesebi ise Hz. Hüseyin'e (r.a) ulaşmaktadır.⁸ Seyyid Haşim ise XVII. yüzyılda Diyarbakır da Nakşibendî tarikatının önde gelen temsilcilerinden Rumiye Şeyhi Aziz Mahmud Urmevî'nin halifelerindendi.⁹ Aziz Mahmud Urmevî Hazretleri Osmanlı Padişahı IV. Murat tarafından Revan Seferi sonrası M.1639 yılında idam edilmiştir.¹⁰ Seyyid Haşim de Revan Seferi dönüşü Osmanlı padişahı IV. Murat'ın huzuruna gitmeyerek ona biat etmemiş o da aynı akıbete uğramıştır¹¹

Şeyh Ali Sebtî Hazretleri ilk dini eğitimini babasının yanında aldıktan sonra Diyarbakır Ulu Cami medresesinde (Cami-i Kebir Medresesi) eğitim görmüştür.¹² Burada eğitim gördüğü ilk yıllarda babasını kayıp etmiştir.¹³ Cami-i Kebir medresesinde Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinin inceliklerini öğrendi.¹⁴ Daha sonra Erbil ve Süleymaniye kentlerinde eğitimine devam etti yirmi yaşlarında Diyarbakır'a gelerek Cami-i Kebir Medresesi'nin müderrislerinden biri oldu.¹⁵

⁷ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.48; bkz. Bünyami Erdem, *Şeyh-ül Meyadini*, Örnek Ofset Ltd.Şti., Elazığ, 2010, s.176; Serdar Karabulut, *Zazalar Tarihi Kültürel ve Sosyal Yapı*, Altın Kalem Yayınları, İzmit, 2013, s.123

⁸ Sebahattin Çanî, *Seyh Hasan'ül Nakıyil Palevi Hayatehu ve Asarehu*, İstanbul, 2014, s.20

⁹ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.23-25

¹⁰ Kezban Altınışik, Nahşibend-i Atik Dergâhı ve Açıkbaş Mahmud Efendi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2006, s. 23; ayrıca bkz. Martin Van Bruinessen, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.48

¹¹ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.25; ayrıca bkz. Çanî, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l aşriyye*, s.9

¹² Bünyami Erdem, *Şeyh Mahmud-u Samini Hazretleri*, Örnek Ofset Ltd. Şti., Elazığ, 2010, s.160

¹³ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.51; bkz. Çanî, *Seyh Hasan'ül Nakıyil Palevi Hayatehu ve Asarehu*, İstanbul, 2014, s.21

¹⁴ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.53

¹⁵ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.52; bkz. Çanî, *Seyh Hasan'ül Nakıyil Palevi Hayatehu ve Asarehu*, İstanbul, 2014, s.21

1. Şeyh Ali Sebtî'nin Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri'ne intisabı ve icazetnamesi

Şeyh Ali Sebtî Hazretleri Diyarbakır'da Cami-i Kebir Medresesi'nde müderrisliğin yanında Diyarbakır da bulunan Nebi Camisi'nde de imamlık yapıyordu. Bu olgunluk döneminde her ne kadar zâhirî ilimlerde önemli yol kat etse de gönül dünyasında büyük eksiklik hissediyordu. Bu süreçte Nakşibendiyye Tarikatı'na karşı büyük bir sevgi oluşmuştur.¹⁶

Şeyh Abdullah Dehlevi Hazretleri, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye (ö.1827) yanından ayrılırken Diyarbakır'a gitmesini istemiş orada önemli bir zatla tanışacağını bildirmiş onu da alarak yolculuğuna devam etmesini belirtmiştir. Bu zat Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin (ö.1871) bizzat kendisiydi. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri, Diyarbakır'da Ali Sebtî Hazretleri'nin evine misafir olur. Ali Sebtî Hazretleri onun kim olduğunun farkında değildir. Fakat onun olağan dışı halleri Ali Sebtî Hazretleri'nin dikkatini çekince kim olduğunu sormak zorunda kalır. Kendisinin Hindistan'dan geldiğini, Şeyhi Abdullah Dehlevi Hazretleri'nin emri üzerine buraya uğradığını belirtir. Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'ne, Şeyhi Abdullah Dehlevi Hazretleri'nin kendisini de birlikte götürmesini istediğini söyleyince, Ali Sebtî Hazretleri tereddüt etmeden bu talebi kabul eder. İşte Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin tasavvuf hayatı bu ziyaretle başlamış olur.¹⁷ Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'yle birlikte Süleymaniye'nin Erbil Şehri'ne giderler. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri onu en bilgili halifesi olan Şeyh Ahmet Hatib Erdebilî'nin yanında dinî ilimlerde eğitime tabi tutar.¹⁸ Beş yıl boyunca Şeyh Ahmet Hatib Erdebilî'nin yanında riyazetini tamamlar.¹⁹ Dört yıl boyunca da Şam'da Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin yanında seyr-u sülûkünü tamamlar.²⁰ Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri,

¹⁶ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.53

¹⁷ Süleyman Yapıcı, *Palu Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara 2004, s.211-212

¹⁸ Martin Van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet, Çev.: Banu Yalkut İletişim Yayınları*, İstanbul 2011, s. 469

¹⁹ Çanî, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l aşriyye*, s.9; ayrıca bkz. Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, s.481

²⁰ Çanî, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l aşriyye*, s.9

Ali Sebâtî Hazretleri'ne Nakşibendî tarikatı üzerine irşad yetkisi verdiği gibi ona bir taç da hediye eder. Bu taç günümüze kadar ulaşmış ve haylâ aile büyüklerinin elindedir.²¹ Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri, Ali Sebâtî Hazretleri'ni Şam'a götürdüğü günden beri mutlak irşad ve halifelik vermek istemiştir. Ali Sebâtî Hazretleri Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin sağlığında icazetnameyi kabul etmez. Şeyh Ali Sebâtî Hazretleri, M.1826 yılında annesinin vefatı üzerine Diyarbakır'a döner. Çok kısa bir süre sonra da tekrar Şam'a döner bu sırada veba salgınında hocası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri de vefat eder.²² Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri'nin kardeşi Şeyh Mahmud Sahib Hazretleri, Ali Sebâtî Hazretleri'ne; "sizin icazetnameniz Mevlânâ Hâlid Hazretleri'nin emri üzerine yazılmış ben de imzalıyorum. Bana verilen emir üzerine Doğu'da Palu'ya yerleşip doğu bölgesinde halkı irşad etmekle vazifelendirilmiş olduğunuzu size bildirmekle vasiyetini yerine getirmiş bulunuyorum" diyerek ona icazetnamesini takdim etmiştir.²³

2. Ocaklı Palu Hükümeti'ne gelişi ve yerleşmesi

Şeyh Ali Sebâtî Hazretleri M.1827 yılında Palu Hükümeti'ne (Palu Sancağı) gelir. O dönemde Palu Hükümeti'ni yöneten ocaklı Mir-dasi Beyleri Şeyh Ali Sebâtî Hazretleri'nin Palu Hükümeti merkezine yerleşmesine müsaade etmezler. Bunda toplumda üst düzey konumda yer alan bazı eşrafın çekememezliği de etkili olmuştur.²⁴ Şeyh Ali Sebâtî Hazretleri Palu merkezden ayrılarak o dönemde Beyhan (Hun) Nahiyesi'ne bağlı Burgudere (Ekrağa Dizeyun) Köyü'nde Eyuben Ailesi'ne misafir olur.²⁵ Bu evde misafir kalırken kendisine gelerek Palu Hükümeti'nin merkezine tekrar dönmesi için rica da bulunan Be-

²¹ Karabulut, *Şeyh Ali Sebîti el-Palevi*, s.53; ayrıca bkz. Çanî, *Seyh Hasan'il Nakîyil Palevi Hayatuhu ve Asaruhu*, s.21

²² Yapıcı, *Palu Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı*, s. 212-213; ayrıca bkz. Karabulut, *Şeyh Ali Sebîti el-Palevi*, s. 55-56

²³ Yapıcı, *Palu Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı*, s. 213; bkz. Süleyman Yapıcı, *Harput-Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*, Sistem Ofset Basım Yayın san. ve Tic.Ltd. Şti., I, Ankara 2013, s.290; ayrıca bkz. Erdem, *Şeyh-ül Meyadini*, s.180

²⁴ Karabulut, *Şeyh Ali Sebîti el-Palevi*, s. 63

²⁵ Karabulut, *Şeyh Ali Sebîti el-Palevi*, s.67

kir Hoca ile tanışır. Ancak Bekir Hoca onu Palu'ya dönmek için ikna edemez.²⁶ Bir kaç gün burada misafir kaldıktan sonra Burgudere Köyü'nden de ayrılarak o dönemde Genç Sancağı'na bağlı Sivan Nahiyesi'nin (Bingöl) Kelhasi (Kelhısı) Köyü'ne yerleşir irşad ve talim derslerini burada devam ettirir.²⁷ Bu köyde Ali Hoca ile tanışır. Ali Hoca o dönemde Palu Hükümeti'nin merkezinde yer alan ve Palu Mirdasi Beyleri tarafından yaptırılan Cemşid Bey Medresesi'nde imamı ve müderrisiydi.²⁸ Bir yıla yakın (dokuz ay boyunca) Kelhasi Köyü'nde kalan Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin ilmî değerinin birçok köyde farkına varılır. Özellikle halk onu Palu'ya getirmek için zaten toplumda değerli zatlar olan Bekir Hoca ile Ali Hoca'nın başkanlığında heyetler gönderirler. Palu merkezindeki Aşağı Mahalle'de ikamet eden dindar ve hayırsever olmanın yanında zengin ve sayılı ailelerden olan İblaşoğulları (Eblaşoğulları) Ailesi'nin fertleri de Palu Beyleri'ne Şeyh Hazretleri'nin gelmesi konusunda fikirlerini açıkça beyan edince Ali Sebtî Hazretleri'nin Palu'ya gelmesi konusunda Palu Beyleri ikna olurlar.²⁹ Palu'ya gelen Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'ne Bekir Hoca ile Ali Hoca bölgede irşad faaliyetlerini yapmasında kılavuzluk ederler. İblaşoğulları (Eblaşoğulları) Ailesi fertleri de Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'ne her türlü maddi desteği sağlarlar. Şeyh Ali Sebtî Hazretleri Palu'ya gelerek bugün kendi türbesinin hemen altındaki dere (Yılanlı mevkiinde) İblaşoğulları Ailesi'nin kendisinin tasarrufuna bıraktığı arazide küçük bir ev inşa ederek yerleşir. İblaşoğulları Ailesi'nden el-Hac Hasan bin Ali İblaş el-Palevi (ö.1828) tarafından Safer H.1179 (Ağustos M.1765) tarihinde eski Palu Aşağı Mahallesi'nde bir cami yaptırılmış bu cami yanında bir de medrese oluşturularak vakfetmiştir.³⁰ Caminin ve medresenin masraflarının karşılanması içinde aileye ait otuz dükkân gelirlerinin önemli bir kısmından aylık tasarruf sağlanmıştır. Bu gelirlerden müderrislerin maaşlarının önemli bir kısmı da karşılanıyordu.³¹ Dikkate değer

²⁶ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.68

²⁷ Yapıcı, *Harput- Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*, s.291; ayrıca bkz. Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.68

²⁸ Yapıcı, *Harput- Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*, s.290

²⁹ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.68

³⁰ a.e., s.69

³¹ a.e., s.77

bir husus ise irşad faaliyetlerinin geniş kitlelere yayılması için Şeyh Ali Sebî Hazretleri'nin şehir merkezine yerleşmesi gerekiyordu. İb-laşoğlu Seyyid Hacı Kasım b. el-Hac Hasan Efendi (ö.1870) İb-laşiyeye Cami ve Medresesi'nin müteveli heyetinin başı olduğu gibi bu vakfın varisi konumundaydı. Çünkü bu vakıf nesilden nesile kendisine intikal etmişti. Ali Sebî Hazretleri'nin İb-laşiyeye Medresesi'nin baş sorumlu müderrisi olması için ricâ da bulundu. Neticede bu teklif Şeyh Hazretleri tarafından kabul edildi.³²Bu medresenin bitişindeki Eblaşoğulları'na ait arazi de Şeyh Ali Sebî Hazretleri'ne ev yapması için verilir. Şeyh Hazretleri burada kalmak için kendisine iki odalı bir ev inşa eder.³³Şeyh Ali Sebî Hazretleri M.1871 yılında vefat etmiş vefat edene kadar da İb-laşiyeye Medresesi'nde eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür.³⁴

3. Evliliği ve çocukları

Şeyh Ali Sebî Hazretleri Palu Hükümeti'nin merkezine yerleştikten sonra ilk evliliğini Burgudere Köyü'nden³⁵ Eyyuben Ailesi'nden Molla Ali kızı Aîşe (Ayşe) Hanım'la³⁶ yapmıştır. Bu evlilikten Muhammed Nasih (1835-1873) adlı oğlu dünyaya gelmiştir.³⁷Şeyh Ali Sebî Hazretleri ikinci evliliğini bugün Bingöl İli'ne bağlı Solhan İlçesi'ndeki Molla Mustafa Kal Ailesi'nden (Melakan Ailesi) olan Molla Ahmet Babkal'ın kızı Esmâ Hanım'la yapmıştır. Bu evlilikten Şeyh Hasan Naki Efendi (M.1849-1918), Şeyh Hüseyin Zeki Efendi (ö.1914), Şeyh Mahmud Feyzi Efendi (M.1837-1894), Şeyh İbrahim (Kudo) Efendi (küçük yaşta vefat etmiştir) ile Fatîme ve Âmine Hanımlar dünyaya gelmiştir.³⁸ Fatîme Hanım o dönemde Palu'daki Lahogil (Lahozade) Ailesi'ne gelin gitmiştir. Âmine Hanım ise

³² a.e., s.87

³³ Yapıcı, *Harput- Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*, s.290; ayrıca bkz. Yapıcı, *Palu Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı*, s. 214

³⁴ Çanî, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l aşriyye*, s.10

³⁵ Bugün Elazığ İli Palu İlçesi'ne bağlı bulunan bir köydür. Eski ismi Ekraga Dizeyun olarak bilinmektedir.

³⁶ Ayşe Hanım, Burgudere Köyü'nden Molla Ali'nin kızıdır.

³⁷ Karabulut, *Şeyh Ali Sebî el-Palevi*, s.92

³⁸ Çanî, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l aşriyye*, s.10; bkz. Hüsâmettin Sebîoğlu, *Palu ve Şeyh Ali-yi Sebî Hazretleri*, Öz Tuğra Yay., Elazığ, 2004, s.32-33

Şeyh Mahmud Melakani (ö.1915) ile evlenerek onun hanımlığını yapmıştır.³⁹Büyük oğlu Muhammed Nasih Efendi (1835-1873) babası Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin vefatından sonra halifelerin ittifakı ile babasının deruhte ettiği dergâhın başına geçmiştir.⁴⁰ Kısa bir süre sonra da M.1873 yılında vefat etmiştir. Ali Sebtî Hazretleri'nin diğer oğlu olan Şeyh Mahmud Feyzi Efendi (ö.1838-1894) ise eğitimini Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin halifesi olan Şeyh Abdullah Melekani'nin (ö.1876) yanında tamamlayarak icazetini ondan almıştır. Babasının vefatından sonra Erzurum'un Hınıs İlçesi'ndeki Kolhisar Köyü'ne yerleşmiştir. Diğer oğlu Şeyh Hasan Efendi (M.1843-1918) iyi bir medrese eğitimi almıştır. Bilgi ve liyakat bakımından kendi döneminde müceddit olan Şeyh Hasan Efendi (ö.1918) uzun süre Palu Müftülüğü görevinde bulunur. Şeyh Hasan Efendi medrese tahsilini 12 yaşına kadar babası Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin yanında İbلاشيye Medresesi'nde Palu'da tamamladı. Daha sonra Diyarbakır Lice İlçesi'ne giderek Molla Muhammed'in Medresesi'nde okudu. Oradaki eğitimini tamamladıktan sonra Meneşkurt Kazası'na (Bingöl) giderek Molla Ahmet'in yanında eğitim aldı sonra Muş Vilayeti'nde Muş Medresesi'nde tedrisatına devam etti. Oradan da ayrılarak Göynük (Agnit) Nahiye Müderrisi Molla Feyzullah Hacıyanlı'nın yanında tedrisatını ikmal ederek icazetini ondan alır. İcazeti aldığı tarih H.1297 (M.1879-1880) yılına tekâmül etmektedir.⁴¹Şeyh Hasan Naki Efendi M.1888 yılında Palu Müftülüğü'ne atandı.⁴² M.1918 yılına kadar bu görevi sürdürdü. Müftülük görevinde bulunduğu sırada kendini yetiştirmeyi sürdürdü. Lice İlçesi'ne giderek Şeyh Muhammed Serdi Licevi'den (ö.1912) Nakşibendiye tarikatı üzerine irşad için M.1892 yılında ikinci bir icazetname aldı⁴³ Şeyh Hasan Efendi hakkında Osmanlı arşivlerinde 25/L/1310/1892 tarihli belgede maaş durumunu⁴⁴ takip etmek için dersa-

³⁹ Yapıcı, *Harput- Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*, s.291

⁴⁰ Gıyasettin Dağ, *Ali Rıza Septioğlu*, Doğay Yayıncılık, Elazığ, 2007, s.21

⁴¹ Çani, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l aşriyye*, s.29; bkz. Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.96; Ayrıca bkz. Yapıcı, *Harput- Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*, s.391-392

⁴² İlhami Aras, *Adım Şeyh Said*, İlke Yayıncılık, 4.baskı, İstanbul,2009, s.54

⁴³ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.97; bkz. Çani, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l aşriyye*, s.29

⁴⁴ M. Zahir Ertekin, Bedrettin Basuyug, Hemin Omar Ahmad, Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Palu Hâlidî Tekkesi ve Postnişinleri *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidiliğin Bingöl ve Çevresi Üzerindeki Etkisi Sempozyumu*, İstanbul, 2017, s.228

adete gelen Palu kazası postnişi olan Şeyh Hasan Efendi'ye yeniden maaş taltif olunması ibaresi geçmektedir. Ayrıca 10/L/1334/1918 tarihli belge de ise görev süresi iki sene uzatılmış olan Palu Kazası Müftüsü Şeyh Hasan Efendi'nin (ö.1918) görev süresinin üç sene daha uzatılması yazılıdır⁴⁵

Şeyh Hasan Efendi, 1. İlm-i Mentık 2. İlm-i Vade'a (kelimenin lügatte kullanılışı) 3. Ruyetil Hilal 4. İrade-i Cüziye konularında küçük risale şeklinde çeşitli eserler yazmıştır.⁴⁶Bu eserlerden olan İrade-i Cüziye Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin bu konudaki görüşlerini (içtihat) ihtiva etmektedir. Bu eser Harput evliyalarından olan Ömer Naimi Efendi'nin oğlu Şeyh Hacı Abdulhamid Efendi (1850-1907) tarafından şerh edilmiştir. Hacı Abdulhamid Efendi yazdığı bu şerh, "es-Simtu'l-Abkari fi Şerhi'l-İkdi'l-Cevheri Fi'l-Farkı Beyne Kesbeyi'l-Maturidi ve'l Eş'ari" ismini taşımaktadır.⁴⁷ Şeyh Hasan Efendi ise bu şerhe Haşiye yazmıştır. Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin en küçük oğlu olan Şeyh Hüseyin Zeki Efendi (ö.1848-1914) ise züht sahibi bir kişiliğe sahip olup Palu'da yaşayarak vefat etmiştir.⁴⁸

4. Yetiştirdiği halifeler ve önemli şahsiyetler

Öncelikle şunu belirtelim ki Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin sohbetlerinden birçok kişi feyiz almıştır. Nitekim ondan birçok kişi ilim de tahsil etmiştir. Fakat şu da bir gerçektir ki Ali Sebtî Hazretleri, kendisinden ilim tahsil eden her kimseye halifelik vermemiştir. Yine zahiri ilimlerde âlim olan bir kimse tasavvufî ilimlerde bazı tasavvuf mertebelerine ulaşmamakta bu yüzden manevi ilimlere vasıl olamamaktadır. Ali Sebtî Hazretleri halifelik verdiği kişilere bizzat icazetname vererek onaylamıştır.⁴⁹ Onun en çok bilinen ve tanınan belli başlı halifeleri şöyledir;

⁴⁵ Yapıcı, *Harput- Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*, s.393

⁴⁶ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.98; bkz. Çanî, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l İşrin*, s.30; ayrıca bkz. Çanî, *Şeyh Hasan'ül Nakiyil Palevi Hayatuhu ve Asaruhu*, s.31

⁴⁷ Arif Yıldırım, "Harputlu Hacı Abdulhamid Efendi'nin Bağdatlı Şeyh Hâlid'in İrade-i Cüziye Risalesine Yazdığı es-Simtu'l-Ebkari isimli şerhin özeti", *Düni bugünüyle Harput Sempozyumu*, c.II/I, Elazığ, 1999, s.115

⁴⁸ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.102

⁴⁹ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.127

- 1.Çapakçur'un (Bingöl) Melakan Köyü'nden Şeyh Abdullah Efendi (1786-1876)⁵⁰
- 2.Çapakçur'un Kür Köyü'nden Şeyh Süleyman Efendi
- 3.Çapakçur'un Çan Köyü'nden Şeyh Ahmed Efendi (ö.1884) ⁵¹
- 4.Ali Sebti Hazretleri'nin oğlu Şeyh Muhammed Nasih Efendi (ö.1873)⁵²
- 5.Oğlu Şeyh Mahmud Feyzi Efendi (ö.1894)
- 6.Palu'nun Beyhan (Hun) Köyü'nden Şeyh Mahmud Samini Efendi (ö.1896)⁵³
7. Harput'ta metfun Şeyh Seyyid Ahmed el-Kürdi (Çapakçuri) Hazretleri (ö.1921)⁵⁴

⁵⁰ Şeyh Abdullah Efendi, Bingöl İli Solhan İlçesi'ne bağlı Melakan Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Male Kal'ın altıncı kuşaktan torunlarından. O da diğer kardeşleri gibi medrese tahsili görmüş, bölgede bilinen şekli ile molla olarak hayatını devam ettirip el emeği ile geçinen bir kimsedir. Kendisi aynı zamanda toplumda mütevazı ve takva sahibi bir zat olarak tanınmıştır. O güne kadar çevrelerinde ilmi faaliyetleri ile tanınan ve bilinen aile, Şeyh Abdullah Efendi'nin Şeyh Ali Sebti ile tanışması sonrasında yeni bir süreç başlamıştır. Aile, yeni süreçte artık Şeyh Ali Sebti ile beraber bölgede Hâlidî-Nakşî geleneğinin temsilcisi olarak ilmi tedrisat ile tasavvuf ve tarikat hizmeti de yapmaya başlamıştır. Bkz. Hüseyin Abdullah Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, İtaki Kitabevleri, Malatya, 2009, s. 12-20

⁵¹ Şeyh Tahir el-Kadiri'nin soyundan gelmekte olup, kendilerini Seyyid olarak kabul eder ve çevrelerinde böyle bilinirler. Moğol istilası döneminde Bağdat'tan hicret etmek zorunda kaldıkları rivayet edilir. Ailenin büyüğü Şeyh Kasım Moğol istilasından sonra Abbasiler döneminde Diyarbakır'ın Silvan (Farkin) İlçesi'ne hicret etmiş, bir müddet burada kalan aile buradan Bitlis'e geçmişler. Şeyh Kasım'ın oğulları Şeyh Tahir ile Şeyh Ali Bitlis Sancıcağına kadar gelmişler, Şeyh Ali Bitlis'te kalmış, Şeyh Tahir ise Çapakçur'a gelmiştir. Şeyh Tahir'in tek oğlu olan Şeyh İbrahim, önce Pir fakir köyüne, ardından Çan köyüne yerleşir. Miladi 1850 tarihlerinde Çan köyünde bir camii inşa eden Şeyh İbrahim, burada ilim ve irşad hizmetleri yapar. Daha sonra Şeyh İbrahim'in oğlu Şeyh Ahmet ve onun oğlu Şeyh Eyüp aynı bölgede ilim ve irşad faaliyetlerine devam ederler. Şeyh Ahmed Efendi, Kadiriye tarikatına mensup olmasına rağmen Palu'da bulunan Şeyh Ali Sebti'ye intisap eder ve ilmi tedrisatı ile tasavvuf ve tarikat eğitimini ondan alır. Bunun üzerine şeyh Ahmed Efendi ailesi de kendisi ile beraber Kadiriye tarikatından Nakşibendiyye tarikatına intisap ederler. Bkz.Karabulut, *Şeyh Ali Sebti el-Palevi*, s.108-109; Mehmet Şirin Ayış, Bingöl ve Çevresinde Halidilik, *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdi ve Hâlidiliğin Bingöl ve Çevresi Üzerindeki Etkisi Sempozyumu*, İstanbul, 2017, s.273

⁵² Şeyh Ali Sebti Hazretleri'nin Ayşe Hanım'dan doğmuş en büyük olgudur. Babasının vefatından sonra dergâhın başına geçmiştir. 1873 yılında vefat etmiştir.

⁵³ M.1812 yılında Palu'ya bağlı Hun (Beyhan) Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Seyyid olup büyük dedesi Seyyid Yusuf Pir Bab, Bağdat'tan Mardin'in Derik İlçesi'ne, oradan da Palu'nun Hun (Beyhan) Köyü'ne yerleşmiştir. Mahmud Samini Hazretleri M.1896 yılında vefat etmiştir. Türbesi Palu'da Meydan Mezarlığı'ndadır. Bkz. Karabulut, *Şeyh Ali Sebti el-Palevi*, s.91

⁵⁴ Şeyh Ahmed Çapakçuri, 1830 tarihinde Bingöl merkeze 20 km. mesafede bulunan Kur (Dikme) köyünde dünyaya gelmiştir. Atalarının Bağdat veya Şam bölgesinden Bitlis vilayetine, oradan da Çapakçur'a geldikleri rivayet edilir. Babasının adı, Muhammed Şemseddin, dedesinin adı ise Abdülhamid'dir. Abdülhamid'in babasının adı Mirzeddin Efendi, onun babasının adı ise Arif Efendi'dir. Bkz. Muhammed İhsan Oğuz, *Tasavvuf*

8.Şeyh Mehmet (Muhammed) Miyadini (ö.1915), (Elazığ'a bağlı Miyadin (Yemişlik) Köyü'ndendir.)⁵⁵

9. Molla Kasım Hoca (ö.1888), (Elazığ'a bağlı Palu İlçesi'nin Andılar (Sağuna) Köyü'nde medfundur.)⁵⁶

10. Şeyh Mustafa Kelahsı, Kelahsı Köyü'nde medfundur.

11. Şeyh Ahmedi Halifan, Bingöl Halifan Köyü'nde medfundur.

12. Şeyh Selim Haraba, Erzurum Tekman İlçesi'nde medfundur.

13. Şeyh Haydar Kesri, Malazgirt Kers Köyü'nde medfundur.

14. Şeyh Muhammed Serdi Diyarbakiri, Hani Serdi Köyü'nde medfundur.

15.Şeyh Saîd-i Cümleş, Diyarbakiri, Lice Cümleş Köyü'nde medfundur.⁵⁷

Yukarıdaki ismi zikredilen Çan Köyü'ndeki halifeler Çan Tekkesi'ni; Melakan Köyü'ndeki Nakşî halifeler de Melakan Tekkesi'ni meydana getirmişlerdir. Bu iki tekke o dönemde Bingöl yöresinin en etkin iki tekkesidir. Şeyh Muhammed Serdi ile Şeyh Said-i Cümleş ise Ku-

Yolunda Mânevî Cihad, Oğuz Yayınları, İstanbul, 1998, s.117; Şeyh Ahmed Çapakçurî Efendi, 12 yaşlarında Palu'ya gelip Şeyh Ali Sebti'nin yanına da ilim tahsil etmiştir. Gördüğü bu maddî ve manevî destek ile ilgi ve alaka karşısında kısa zamanda ilim yolunda yükselerek ilmî icazetini alır. Ardından Şeyh Ali Sebti'nin kontrolünde tarikat yolunda manevî eğitim olarak da kabul edilen seyr u sülükünü tamamlar ve şeyhi kendisine tarikat yolunda irşad faaliyetlerinde bulunma ve tarikatı yayma anlamına gelen halifelik görevini de verir. Bkz. Mehmet Şirin Ayış, Şeyh Ahmed Çapakçurî ve Mektupla İrşad Örneği, *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, Ankara, sayı:1, 2016, s.15

⁵⁵ Miyadinli Şeyh Mehmet (Muhammed) Efendi, M.1838 yılında Elazığ'ın merkez köylerinden olan Miyadin (Yemişlik) Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Babası Hafız Osman Efendi'dir. İlk eğitimini babasının yanında tamamladı. Babası Osman Efendi'nin ataları Suriye'nin "El-Meyadini" bölgesinden Erzurum'a oradan da Elazığ'a göç etmişlerdir. M.1859 yılında Elazığ'da öşür memuru olarak göreve başlar.. Palu'ya atandığı ilk yılda Şeyh Ali Sebti Hazretleri'yle tanışarak icazetname alır. Daha sonra Elazığ'a yerleşerek M. 1915 yılında vefat eder. Türbesi Miyadin Köyü'ndedir. Bkz. Erdem, *Şeyh-ül Meyadini*, s.1-13

⁵⁶ Molla Kasım Hoca'nın türbesi Elazığ İli Palu İlçesi'ne bağlı Andılar (Sağuna) Köyü'ndedir. Soyu Molla Kasım b. Şeyh Ömer b. İbrahim b. Ali Teni b. Karahan b. İbrahim b. Ali b. Osman b. Seyyid Ali Bağdâdi şeklindedir. Seyyid Ali Bağdâdi, Bağdât şehrinde Palu'ya gelip yerleşmiştir. Bkz. Serdar Karabulut, Şeyh Alâeddin İbn-i Şeyh Pir Vakfiyeyi Tarihiyesi Üzerine Bir İnceleme, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul, c.V, sayı:9, 2017, s.266; bkz. Süleyman Yapıcı, *Palu 1841 Nüfus ve Toplum Yapısı*, Elazığ, 2016, s.206; Molla Kasım Hoca'nın ataları Kadiri tarikatı üzerine bölgeyi irşad etmişlerdir. Molla Kasım Hoca atalarından kalan kadiri tarikatı postnişliğini sürdürdüğü gibi Şeyh Ali Sebti Hazretleri'nden ilim istifade etmiş Nakşî /Hâlîdî gelenek üzerine de halifelik almıştır.

⁵⁷ Çanî, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l aşriyye*, s.10; bkz. Yapıcı, *Palu Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı*, s.214; Çanî, *Şeyh Hasan'ül Nakiyil Palevi Hayatehu ve Asarehu*, s.23

zey Diyarbakır'daki cemaatin önderliğini yapmışlardır. Bilinen belli başlı bu halifeler Şeyh Hazretleri'nden bizzat halifelik icazetnameleri alıp irşad etme yetkisine sahiptirler. Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin (ö.1871) bazı halifeleri ise tembihlidir. Yani Şeyh Hazretleri bunlara halifeliği sözlü olarak vermiştir. Dolayısıyla ellerinde bir icazetname yoktur. Bunlar halkı irşad edebilirler. Bu ayırım konumuz açısından çok önemlidir. Çünkü tembihli olan halifeler kendilerinden sonra hiçbir kimseye halifelik vermemişlerdir. Böyle bir yetkileri de yoktur. Tembihli halifeler şöyledir.

1. Ali Hoca (Kelahsi Köyü, Genç-Sivan)
2. Bekir Hoca, Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin bulunduğu mezarlıkta medfundur.⁵⁸
3. Hacı Ali Erdoki, Sebtî Hazretleri'nin türbe tarafının sol tarafında medfundur.
4. Haydar Hocazade Mustafa Bahti Efendi.
5. Falcızade Hacı İsmail Ağa, Palu İlçesi Venk Köyü'nde medfundur.
6. Şeyh Said-i Çarşıbaşı, Palu İlçesi eski Çarşıbaşı Meydanı mevkinde medfundur.
7. Musa Hacı Bey, Varto (Muş)'da medfundur.⁵⁹

4.1. Halifelerin kurduğu bazı medreseler

Bingöl ili ve Palu İlçesi'ndeki medreselerin çoğu Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin (ö.1871) halifeleri tarafından oluşturulmuştur. Bu medreselerde ikinci ve üçüncü kuşak halifeler tarafından tedris faaliyetleri devam ettirilmiştir. Halifeler tarafından birçok medrese açılmıştır. Biz bunlardan bazıları hakkında bilgi vermek istiyoruz.

4.1.1. İbلاşiyye Medresesi

el-Hac Hasan b. Ali İbلاş (Eblaşi) el-Palevi Efendi tarafından kurulmuştur. M.1765 tarihinde bu medreseye 30 adet dükkân vakfedilmiş-

⁵⁸ Aslen Bursalı olan Bekir Hoca, Cemsid Bey Medresesi'ne müderris olarak gelmiştir. Onun Şeyh Ali Sebiti Hazretleri'nin Palu'ya teşrifleri ile birlikte onun açmış olduğu ilim ve irfan medresesinde ölünceye kadar hizmete devam etmiştir.

⁵⁹ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.129; bkz. Erdem, *Şeyh-ül Meyadini*, s.182-183; bkz. Yusuf Bakıcı, *age.*, s.77

tir. Hicri 1179-1119 (M.1765-1785) yılları arasında ilk müderris olarak günde 24 akçe maaşla Kemteri Mehmet Efendi atanmış onun ölümü üzerine yerine H.1199 (M.1785) yılında es-Seyyid Osman Efendi medresenin baş müderrisi olmuştur. Medresesin mütevelliliği varis olarak el-Hac Hasan b. Ali İblaş Efendi'nin oğlu Seyyid Hacı Kasım Efendi'ye intikal eder. Seyyid Hacı Kasım Efendi (ö.1870) zamanında İblaşiyye Medresesi'nin müderrisliğine Şeyh Ali Sebtî el-Palevi (ö.1871) Hazretleri getirilmiştir. Onların ölümünden sonra Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin en büyük oğlu Şeyh Muhammed Nasih Efendi (ö.1873) medresenin başına geçer. Onun kısa süre sonra M.1873 yılında ölümünün ardından Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin oğulları Şeyh Mahmud Feyzi Efendi (ö.1894) ile Şeyh Hasan Naki Efendi (ö.1918) sırasıyla medresenin ve dolayısıyla cemaatin başında bulunur. Şeyh Hasan Efendi (ö.1918) medresenin eğitim işlerini yürüttüğü gibi uzun süre Palu Müftülüğü de yapmıştır M.1918 yılında Şeyh Hasan Efendi vefat edince İblaşiyye Medresesi'nin baş müderrisliğini oğlu Ali Rıza Küçük Efendi M.1925 yılına kadar sürdürmüştür. Ondan sonra bu medresenin eğitim işlerini Seyda Molla Osman devralmıştır. Günümüzde ise Şeyh Hasan Naki Efendi'nin torunlarından Şeyh Zülküf Efendi⁶⁰ ile kardeşi Şeyh Abdulhalık Efendi⁶¹ bu medrese ekolünü devam ettirmektedirler.

4.1.2. Bingöl (Çapakçur) Medresesi

Bu medrese Seyda Molla Mahammed ed-Demli (ö.1896) tarafından kurulmuştur. Ondan sonra medresenin başına oğlu Molla Şihabuddin b. Muhammed ile Molla Ahmet el-Fahrani-Zeynani geçerek eğitim işlerini yürütmüşlerdir. Bu medrese M.1890-1915 yılları arasında faaliyet göstermiştir.

4.1.3. Çan Medresesi

Molla Muhammed (Mahmud) Kadı (Kazı) tarafından kurulmuştur. Ondan sonra sırayla Molla Emin Kalenderî Karakoçanî, Molla Süleyman Bizariyyil Demli, Şeyh İbrahim Çanî (ö.1925) eğitim işlerini devam ettirmişlerdir. Ayrıca Şeyh İbrahim Çanî (1913-1925) yılları

⁶⁰ Aile fertleri "Görür" soy ismini almıştır.

⁶¹ Aile fertleri "Sebtizade" soy ismini almıştır.

arasında Çapakçur Müftülüğü görevinde de bulunmuştur. Şeyh İbrahim Çanî, M.1925 yılındaki Şeyh Said Ayaklanması'nda idam edildi. Onun ölümünden sonra Şeyh Mücahit Çanî M.1945 yılına kadar eğitim işlerini yürüttü. 1945-1954 yılları arasında Şeyh Muhyiddin Çanî bu medreseyi yönetmiştir.

4.1.4. Melakan Medresesi

Bu Medrese Seyda Molla Ahmet Melakani tarafından kurulmuştur. Eğitim işlerini sırayla Molla Ömer Melakani ondan sonrada Şeyh Mahmud Melakani (ö.1915) sürdürmüştür. Cumhuriyet döneminde medresenin başında Molla Abdulhamid el-Kırbaşani M.1939 yılına kadar bulunmuştur. M.1939-1955 yılları arasında Molla Abdulhamid Sagnisi, 1955-1966 yılları arasında da Şeyh Vahdettin Melakani ile Molla Zahir Tendriki eğitim işlerini yürütmüşlerdir.

4.1.5. Halifan Medresesi

Seyda Molla Ahmet, Molla Ali ve Molla Baba sırasıyla bu medresede eğitim işlerini yürüttüler.

4.1.6. Hacıyan Medresesi

Seyda Molla Feyzullah Hacıyanlı tarafından M.1850-1900 yılları arasında eğitim işleri yürütülmüştür. Molla Feyzullah Hacıyanlı'dan sonra eğitim işleri Molla Abdulaziz Durneviyyi tarafından sürdürülmüştür.

4.1.7. Az (Bingöl) Medresesi

Şeyh Mehiddin Çanî (ö.1954) tarafından kurulmuştur. Sırasıyla eğitim işlerini Molla Süleyman Az (ö.1974) ve Seyyid Mehdiyyil Çanî yürütmüşlerdir.

4.1.8. Süfkar (Bingöl) Medresesi

Bu medrese de sırasıyla eğitim veren hocalar şöyledir: Molla Muhammed Kebir, Molla Muhammed Sağır, Molla Arifi Kebir, Molla Arifi Sağır, Molla Osman, Molla İsmail, Molla Gıyaseddin ve Molla Hatib.

4.1.9. Kurkan Medresesi: Seyda Molla Yusuf Sufkari tarafından açılmıştır.

4.1.10. Deran Medresesi

Molla Muhammedil Deraniyy'il Çapakçurî ve Molla Muhammed Şefik eğitim işlerini yürütmüşlerdir.

4.1.11. Sancak Medresesi

Şeyh Niyaziyy'il Kuri eğitim işlerini yürütmüştür.

4.1.12. Yiğ Köyü Medresesi

Seyda Molla Muhammed'il Saricani ve ondan sonra Seyda Molla Bahri Geydimemi eğitim işlerini yürütmüşlerdir.

4.1.13. Hazarşah Medresesi

Seyda Molla İhsan Hazarşah'il Kasimi ve ondan sonrada Molla Abdullah b. Seyda Molla Feyzullah Hacıyanli bu medrese de halkı irşad etmişlerdir.

4.1.14. Kırbas Medresesi

Molla Said Halifani tarafından açılmıştır.

4.1.15. Fahrani Medresesi

Molla Muhammed Fahrani ve Molla Mücahid'il Kurtuvvi eğitim işlerini sırasıyla yürütmüşlerdir.

4.1.16. Maderek Medresesi

Molla Abdullah Hazirani ve Molla Mehdiyy'il Genci eğitim işlerini yürütmüşlerdir.

4.1.17. Genç Medresesi

Molla Muhammed Muradi eğitim işlerini yürütmüştür.

4.1.18. Barman Medresesi

Molla Hacıyyil Geylani eğitim işlerini yürütmüştür.

4.1.19. Közruk (Gözruk) Medresesi

Molla Muhammed'il Saricani (ö.1955) ve ondan sonra Molla Bahri Gaydimemi ve birçok müderris eğitim işlerini yürütmüşlerdir.

4.1.20. Milan Medresesi

Şeyh Nizamettin Çanî (ö.1987) tarafından eğitim işleri yürütülmüştür⁶²

Sonuç

Şeyh Ali Sebtî Hazretleri (ö.1871) çocuk yaşta ilim tahsiline başlamış ve Nakşî-Hâlidî tasavvuf ekolünün önemli temsilcileri arasında yer edinmiştir. Şeyh Ali Sebtî Hazretleri hocası Mevlânâ Hâlid-i

⁶² Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.145-147; bkz. Çani, *Ulema'una mine'l müderrisin fi'l karni'l aşriyye*, s.77-80

Bâğdâdî Hazretleri'nin vasiyeti üzerine Palu Hükümeti'ne gelmiş, yaklaşık kırk yıl boyunca halkı irşad etmiştir. Palu Hükümeti'nde Şeyh Ali Sebtî Hazretleri döneminde ve öncesinde yaşamış zâhirî açıdan dinî ilimlerde iyi yetişmiş birçok âlim vardır. Fakat bu âlimler tasavvuf ilmi ile pek ilgilenmemişlerdir. Şeyh Ali Sebtî Hazretleri bölgeye Nakşî-Hâlidî tasavvuf geleneğini getirerek aşıl原因an en önemli mu-tasavvıftır. Nitekim Palu, Bingöl, Elazığ, Erzurum, Diyarbakır bölgelerinde Nakşî-Hâlidî tasavvuf ekolünü önemli bir zemine oturtmuştur. Kendisinin vefatından sonra halifelerinin oluşturduğu cemaatler sayesinde dinî vecibelerin sonraki nesiller tarafından devamlılığını sağlamada da etkili olmuştur. Şeyh Abdullah Melakani (ö.1876), Şeyh Mahmud Samini (ö.1896), Şeyh Muhammed Meyadini (ö.1915), Seyyid Ahmet Çapakçurî (ö.1921) ile oğlu Şeyh Hasan Efendi (ö.1918) başta olmak üzere birçok halife ve mürit onun yanında hem dinî eğitim hem de tasavvuf terbiyesi görmüşlerdir. Bu halifeler geniş kitleleri tasavvuf yolunda da irşad etmişlerdir.

Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin (ö.1871) vefatından sonra cemaatin başına oğlu Şeyh Muhammed Nasih Hazretleri (ö.1873) geçmiş o da ahîret yurdunu intikal edince Şeyh Mahmud Feyzi Efendi (ö.1894) ile kardeşi Palu Müftüsü olan Şeyh Hasan Naki Efendi (ö.1918) cemaatin başında bulunmuşlardır. Bu dönemde Palu dergâhı birçok ilde halifeler sayesinde çeşitli tekke ve külliyeler oluşturmuştur. Cemaatin Harput kolu Seyyid Ahmet Çapakçurî (ö.1921), Osman Bedrettin Erzurumî (ö.1924), Miyadinli Şeyh Mehmet (Muhammed) Efendi (ö.1915) tarafından temsil edilmiş bu zatlar Harput (Elazığ) halkını irşad etmişlerdir. Harput (Elazığ) halkı da bu zatları en güzel şekilde bağrına basarak onlara karşı asla kusur etmemiştir. Cemaatin Bingöl (Çapakçur) kanadı ise Melakan ve Çan Şeyhleri tarafından irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Kuzey Diyarbakır bölgesinde de Şeyh Muhammed Licevî (ö.1912) önemli sayıda halife yetiştirmiştir. Netice itibariyle Şeyh Ali Sebtî Hazretleri bölge halkının dini yapısının oluşmasında etkili olan büyük velilerden olup ölümünün üzerinden bir buçuk asra yakın bir zaman geçmesine rağmen halk tarafından çok sevilerek dualarla günümüzde yâd edilmektedir.

Ekler:

Ek-1: Mevlânâ Hâlidî Bağdadi'nin kardeşi Şeyh Mahmud Sahib Hazretleri tarafından muhtemelen M.1827 yılında Şeyh Ali Sebî Hazretleri'ne verilen ilim icazetnamesi

⁶³ Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri'nin vasiyeti gereği kardeşi Şeyh Mahmud Sahib Hazretleri tarafından verilen tarikat icazetnamesinin orijinali Şeyh Ali Sebî Hazretleri'nin ahfadından olan Şeyh Zülküf Görür Efendi'dedir.

Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'ne Mevlânâ Sahib Mahmud Hazretleri tarafından verilen İcazetnamenin tercümesi

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

Allah'ın kendi zatı için razı olacağı hamd ile Allah'a hamd olsun. Salât ve selam onun vahyine ve hitabına dosdoğru bir şekilde sarılan yeryüzündeki halifeleri (kastedilen yirmi dört peygamber arasından) arasından en seçkini Hz. Muhammed (s.a.v) ve onun ashabının (onun arkadaşlarının ve yolundan giden ümmetinin) üzerine olsun.

Sonra ben Allah için sevilen ve yüzünü (yönünü, istikametini) Allah'a dönmüş olan Şeyh Ali Efendi'ye icazet verdim. Allah onun halini güzelliklerle doldursun. Yüce Nakşibendî Tarikatı'nda insanları bilgilendirme (irşad), Allah'a yönelme (tevcih), Allah'a zikir (zikir telkini) sunarak feyzini (bereketini) müminlerin üzerlerine serpsin. (akıtsın)

Sonra ben onu defalarca tecrübe (ilmini ahlakını sınavarak dene-dim) ettim. O görüşlerinin tesirini talebeleri için sürdürsün. Onları güzel bir şekilde aydınlatma (onlara nurlarını serpmeye) ve örtünmeyi yükseltmek (Ahlakı yükseltmek) için kudretini güzel bir şekilde kullansın.

Sonra Peygamberin şeriatını seçmesi (sımsıkı bağlı olması), ve yüce silsile sadakatinden icazetli olması (o silsileye dâhil olması için) için icazet verdim. Evliyaların yolunda sabit bir şekilde kalmak (dimdik ayakta durmak) isteyen her kimse onun sohbetini ganimet bilsinler. (kaçınılmaz bir fırsat olarak değerlendirsinler)

İlimleri yeterli derecede olmayan âlimlerin ve onların akıllarının kuşatmadığı şeyler için onun emrine ve hizmetine her kim (ona lazım olan işlerde yardımcı olmak) yardımcı olursa karşılığı kendisine garanti edilir. (Allah onun karşılığını verir)

Ona Kitap (Kur'an) ve Sünnet'e sarılmasını vasiyet ederim. Doğru yolu bulan (keşfeden) ve vicdanlarının sesine kulak veren imamların (evliyaların) üzerinde ortak karara vardıkları Fırka-ı Naciye (Kurtuluş eren kişiler) olan Ehl-i Sünnet'in görüşlerini muhteva eden fıkıh kurallarını (içtihat) düzeltmeye görevlidir.

Ona vasiyetim; Kur'an-ı öğretenlere, fıkıha ya (fıkıh âlimlerine)

ve fakirlere özenli davranacak, (özen gösterecek) ve gönlünü (içini) daima ferah tutacak, herkese karşı nefsinde hoşgörülü olacak, eli açık cömert olacak, güler yüzlü olacak, kendisini görmeye gelenlere bol bol ikram edecek.

İslam dini uğruna kendisine isabet eden musibetlere sabır edecek yapılan eziyet ve sıkıntılara katlanacak, din kardeşlerinin hatalarını ve kusurlarını düzeltmelerine vesile olacak, küçüklere ve büyüklere nasihat edecek, kin ve düşmanlığı terk edecek, dünya malına meyil etmeyecek (maddi menfaat peşinde koşmayacak).

Allah'ın geçim için kendisine sunduğu rızık ile yetinecek ona şükür edecek, Allah rızık konusunda kendisine yüzünü çevirerek güvenen kimseyi asla zayi etmez. Kurtuluşa dönüşün (Allah'a kurtularak dönüşün) ancak doğrulukla olduğunu bilecek. Allah'a ulaşmanın yolu ancak Hz. Muhammed'e (s.a.v) tabi (onun yolundan giderek emirlerini ve nehiyelerini yerine getirmekle) olmaktır. Hz. Muhammed'in (s.a.v) ashabına salât ve selam olsun.

Kendisini bir kimseden (herhangi bir kimseden) faziletli (üstün, yetenekli) görmeyecek, bilakis kendisinde oluşan manevi halleri kendi nefsinden bilmeyecek (bu hallerin Allah'ın inayetiyle olduğunu asla unutmayacak). Her kim kendisine karşı uzun süre (çoğu zaman) hasetlik ve nimette kusurluluk (nankörlük, münafıklık) yaparsa onları Allah'a havale edecek. Kendi gayretiyle (himmeti ile) onların bu şerlerini defetmeye yükümlü değildir.⁶⁴

Bu tarikatta (Nakşibendiyye) öyle insanlar (evliyalar, âlimler, tasavvuf erbabları) vardır ki onların gücüyle (himmeti) ile dağlar kollarından sarsılırlar. Şayet onlar dilerlerse (dilemek isteseydiler) hızlı bir şekilde kötülerin fesadını ve fitnesini Allah'ın inayetiyle (kudreti, gücü) kökünden söküp atarlardı.

Allah'ın salât ve selamı Nebi'il Ümmeti (Ümmetin Peygamberi) Hz. Muhammed'in (s.a.v) âline (ailesine) ve üzerine olsun.

⁶⁴ İcazetname metninde geçen bu ifade ile şu hususlar dile getirilmiştir: Zulme uğrayan kimsenin, kendisine zulmedene beddua etmesi mubahtır. Sabredek olursa bu onun için daha hayırlıdır. İslam âlimleri Müslümanların birbirleri aleyhine beddua etmelerinin İslâm ahlâkıyla uyummayacağına dikkat çekmişlerdir. Özellikle tasavvufçular bedduanın tasavvufî edeple bağdaşmadığını belirtmişlerdir. Bkz. Nesrişah Saylan, Kur'an'da Beddua, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, c.26, 2016, s.125-126

Hamd Âlemlerin rabbi (terbiye edicisi, düzenleyicisi) Allah'a mahsustur.

Sadi (Sahib) Mahmud
Ehl-i Hâlidîyyil Muhammedî.
Mühür

EK-2: Şeyh Ali Sebtî Hazretleri tarafından Harput'a bağlı Mi-yadin Köyü'nden Şeyh Mehmet (Muhammed) Efendi'ye M.1860 yılında verilen ilim icazetnamesi

Tercümesi

Kim ki Allah'a sığınırsa o mutlaka doğru yola iletilir. Ey Hayy ve Kayyum olan Allah (diri ve daima kullarını gözetleyen Allah). Ey yedi kat semayı ve yeryüzünü mükemmel bir şekilde devamlı yenileyen Allah. Ey mülkün sahibi! Ey celal ve ikram sahibi olan Allah'ım.

1-) Devamlı dostlarını murakabe eden doğru görüş sahibi! Karanlıkları Allah'ın nuruyla aydınlatan Şeyh Mevlânâ Mahmud Sahib (k.s.) Hazretleri'nin himmetiyle Allah onun feyzini, iyiliğini ve bereketini üzerimize akıtsın.

2-) Devamlı rükû ve secde halinde olan ve mücahitlerin dostu olan, dinin ziyası Mevlânâ Hâlid (k.s.) Hazretleri'nin hürmetiyle.

3-) Maddi ve manevi kemalâtı (olgunluk) kendisinde toplayan sofilerin delili, evliyanın kutbu, Gulam Ali Şah diye maruf(bilinen) olan Abdullah ed-Dehlevi'nin cezbesiyle (Allah'ın sofiyi müridi şeyhine, mürşidine yöneltmesi)

4-) Ve değeri yüksek ve temiz ve safi (duru)Tarikat-ı Nakşibendiye'de nice hallere mazhar olan. Şemsüddin Habibullah can-ı canan mazharın (k.s.) hürmetiyle

5-)Sübuti sıfatı ve zati tecellilerle müşerref olan sadatın seyidi olan Muhammed Nurul Bidvani Hazretleri'nin (k.s.) himmeti ile.

6-) Hakkul yakin denizinin büyük dalgaları arasında derinlikle-

re dalan ve evliyanın sultanı olan Şeyh Seyfuddin Hazretleri'nin (k.s.) duruluğuyla.

7-) Hem babası hem şeyhi olan şeyhine kalben çok yanan ve ona çok muhabbet besleyen ve gizli sırların emini olan şeyhlerin şeyhi Urvetül Vüska Muhammed Masum Hazretleri'nin (k.s.) muhabbetiyle.

8-) Sırlar ve manalar membağı acayip hallere mazhar olan babasının ve şeyhinin insanlar nezdinde yüksek mertebesi olan İmamı Rab-bani diye maruf olan Ahmed-i Farukiyyi Serhendi Hazretleri'nin (k.s.) yüksek oluruyla

9-) Allah için sevgide çok ileride olan ve susamış gönüllere Feyiz akıtan dini kuvvetlendiren kendisinden razı olunan kutup Şeyh Muhammed Baki Billâh Hazretleri'nin cesaretiyle

10-) Sünnet-i Seniyye'ye çok bağlı olan kerem sahibi güzel dost Mevlana Hacegi (Hoca) Emkengi Semerkandi Hazretleri'nin (k.s.) iz-zet şan ve şerefiyle

11-) Şeyhlerin şeyhi babası ve şeyhinin yolunda doğru yürüyen. Şan ve şerefiyle yoldan sapmayan Derviş Muhammed Hazretleri'nin (k.s.) siretiyle.

12-) Şeyhlerin şeyhi devamlı rükû ve secde halinde olan dayısı ve şeyhine kalben çok bağlı olan Mevlânâ Muhammed Zahid Hazretleri'nin (k.s.) yüksek maneviyatıyla.

13-) Dinde nasihati ve sohbeti revaçta (geçerli) olan Nakşibendî meşrebini kuvvetlendiren Havece Ahrar, diye maruf bilinen olan Şeyh Ubeydullah Semerkandi Hazretleri'nin (k.s.) yakınlığıyla

14-) Allah Teâlâ'nın inayeti ile ard arda gelişinin yolunu bilen Mevlana Yakubu, el-Cerhi El-Hisari Hazretleri'nin (k.s.) rütbesiyle

15-) Esrarı İlahi hazinelerinin anahtarlarına sahip olan kutupların kutbu Şeyh Muhammed el-Buhari, diye maruf olan Alâeddin-i Attar Hazretleri'nin (k.s.) manevi nezaketiyle

16-) Bu tarikatın imamı sirayet eden nur, cari olan (günümüze kadar gelen) fazlın (iyiliğin) sahibi. Mahlûkatın kendisinden yardım istediği (yani, nefsiyle mücadele edenlerin kendisini imdat diye çağır-dıkları) Şah-ı Nakşibendî diye maruf olan Bahaeddin Muhammed El-Üveysiyyül Buhari Hazretleri'nin (k.s.) yüksek devletiyle.

17-) Saadetin seyidi olan olgunluk ve ilmin seyyid emir Külal Hazretleri'nin (k.s.) yüksek maneviyatıyla.

18-) Şeyhine ve aleyhine olan her şeyi unutan bu hali makbul olan. Evliyanın kutbu Muhammed Baba Semması Hazretleri'nin rehberliği ile

19-) Zaman sürecinde belge yıpranmış yazı silindiğinden okunamamıştır.

20-) Şeyhlerin şeyhi dünyevi ve uhrevi (dünyalık ve ahiretlik) isteklerden yüz çeviren. Sırf Allah'ın rızasını isteyen Mahmud İncir Fağnevi Hazretleri'nin (k.s.) hürmetiyle

21-) Ölmeden evvel ölüm emrini alıp beşeri perdeleri geçən evliyanın kutbu Arif-i Rivgiri Hazretleri'nin (k.s.) temennisiyle

22-) Kutbu Rabbani olan ve mahlûkatın kendisine imdat edici olarak bildiği bu tarikatta ehil olanlara hırka giydiren Abdulhalık-ı Gücdüvani (k.s.) Hazretleriyle

23-) Kavısı Samadanı Şeyh Yusuf-u Hemadani (k.s.) Hazretleri'nin kuvvetiyle

24-) Kutbul Aktab Samadani sevgisinin örnek ışıklarının parlattığı Ebu Ali Feramidi (k.s.) Hazretleri'nin bilgeliğiyle

25-) Allah'ın sevgilisi ve Gavsul vasilin olan Ebu'l Hasen-il Herkani (k.s.) Hazretleri'nin günahsız şahsiyetiyle.

26) Ariflerin sultanı ilahi ilhamla daima teyit (desteklenen) edilen Bayezid-i Bestami (k.s.) Hazretleri'nin hüccetiyle

27)- Hakkı daima haykıran imamların imamı Cafer bin Muhammed (El-Bakır) Es-Sadık (r.a) Hazretleri'nin hüccetiyle

28-) Şerefli imam muvaffakiyetle (başarılarla) desteklenen Kasım bin Muhammed bin Ebu Bekir (r.a) Hazretleri'nin nispetiyle.

29-) Garip olduğu halde Hz. Resulullah'ın Ehl-i Beyt'inden sayılan Selman-ı Farisi (r.a) Hazretleri'nin garipliğiyle.

30-) Sevr mağarasında Resulullah'ın arkadaşı olan. Yine Resullah'ın Halifesi olan ve muhakkak ki, ümmetin en afdalı (faziletli) olan en üstünü olan Ebu Bekr-i Sıddık (r.a) Hazretleri'nin önderliğinde

Ve doğruluk ve temizliğin menbağı (kaynağı) olan yaratılmışların en değerlisi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) Hazretleri'nin mübarek fermanıyla

Bismillahirrahmanirrahim

(Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla)

Kendisinin razı olacağı, hamd ile Cenab-ı Hakk'a hamdolsun. Salât vesselam yaratılmışların içerisinde Allah'ın halifesi vahiy ve hitabı için seçtiklerinin en değerli ve ulusu olan Muhammed (s.a.v) ve ashabı üzerine olsun.

Bundan sonra derim ki ben Allah için kardeşim olan ve sırf Allah için sevilen Meyadin (Miyadun) Köyü doğumlu Harputlu Şeyh Muhammed Efendi'ye icazet verdim

1-) Allah onun halini ve geleceğini güzel etsin.

2-) Tarikat-ı Nakşibendiyye-i Aliyye'de (yüce Nakşibendi Tarikati'nda olan) irşad, teveccüh ve zikir telkini ve tarifi ile Allah onun iyiliğini ve feyzini müminlerin üzerine akıtsın, serpsin.

3-) Veliler tarikatında ayağının kaymamasını isteyenler, bu tarikata sabit kalmak isteyenler, bunun sohbetini ganimet bilsinler

4-) Maneviyatı olmayan âlimlerin, bilgilerinin kısır kaldığı, akıllarının ermediği işlere ermek içi, bunun emrine ve hizmetine koşanların karşılığı kendilerine verilir.

5-) Keşif ve vicdan imamlarının üzerinde mutabık kaldıkları ki "Fırka-i Naciye" olan (kurtuluşa ermiş kişiler) Ehl-i Sünnet görüşleri üzerine akaidini tashih etmeyi emr-i bil maruf ve nehy-i anil münkiri (iyiliği emretmek kötülüğü, men etmek) bildirmeyi kitap ve sünnet-i seniyyeye sımsıkı sarılmasını tavsiye ederim.

6-) Fakirlere fıkıh âlimlerine, Kur'an hizmeti yapanlara vakarlı davranmasını tavsiye ederim.

7-) Ve selameti sadr ile yani kalbin her türlü manevi hastalıktan şifa bulması ak ve pak olması

8-) Nefsinde müsamahakâr yani hoşgörüyü kendine şiar edinecek

9-) Eli açık olacak, cömert olacak, cimri olmayacak, gönlü tok olacak

10-) Güler yüzlü olacak (gayet nazik ve olgun olacak)

11-) Cemaate kendisini ziyaret için gelen müritlerine hem maddi hem de manevi ikramı bol bol yapacak. Maddi ve manevi ikramı esirgemeyecek

12-) Bu yolda olduğu halde, kendisine isabet eden bütün eza ve ce-fayı dürüp toplayıp sinesine gömecek

13-) İhvanın ayak sürçmelerini ve hata yapmalarını bağışlayacak

14-) Büyük, küçük demeden herkese nasihat edecek

15-) Husumeti düşmanlığı terk edecek

16-) Tamamı maddi menfaati, para pul düşkünlüğünü terk edecek

17-) Kendi ihtiyaçlarını gidermek için Allah'a itimat edecek. Çünkü Allah kendisinden yardım isteyeniyi boş çevirmez.

18-) Necatın (kurtuluş) ancak ve ancak sadakatte, doğrulukta olduğunu ümit edecek

19-) Allah Teâlâ'ya vusulün (kavuşmanın) yolu ancak ve ancak Hz. Muhammed'e (s.a.v) intiba da (tabi olmak) ve onun yolunda olmakla olacağını bilmesinin ona ve ashabına salât ve selam olsun.

20-) Ve kendisinin herhangi bir kimseden üstün ve faziletli olmadığını bilecek

21-) Meydana gelen büyük manevi hallerden kendine pay çıkar-mayacak

22-) Her kim ki bu zata karşı haset ve münafıklık yaparsa bu zat onları bu kötülüklerden dolayı Allah'ın emrine havale edecek

23-) Kendi başına himmetiyle onların şerrini def etmekle mükel-lef değildir.(yani kendi kıymetli zamanını israf etmeyecek). Çünkü bu tarikat-ı âliye de öyle ermiş kişiler (ricaller) vardır ki onların him-metinden dağlar tir, tir titrer. Eğer o erenler dilerse, en kısa zaman-da o müfsitlerin (kötülerin) fesadını ve fitnesini, Allah'ın kudretiyle kökünden söker atarlar. Allah'ın salâtı ve selamı Nebi-i Ümmi olan Hz. Muhammed (s.a.v) âline ve ashabı üzerine olsun. Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur.

Tamam oldu! Tamam oldu!

Allah'ın yardımıyla ve minnetiyle sene: H.1286 (M.1860)

Cemaziyelahir ayında

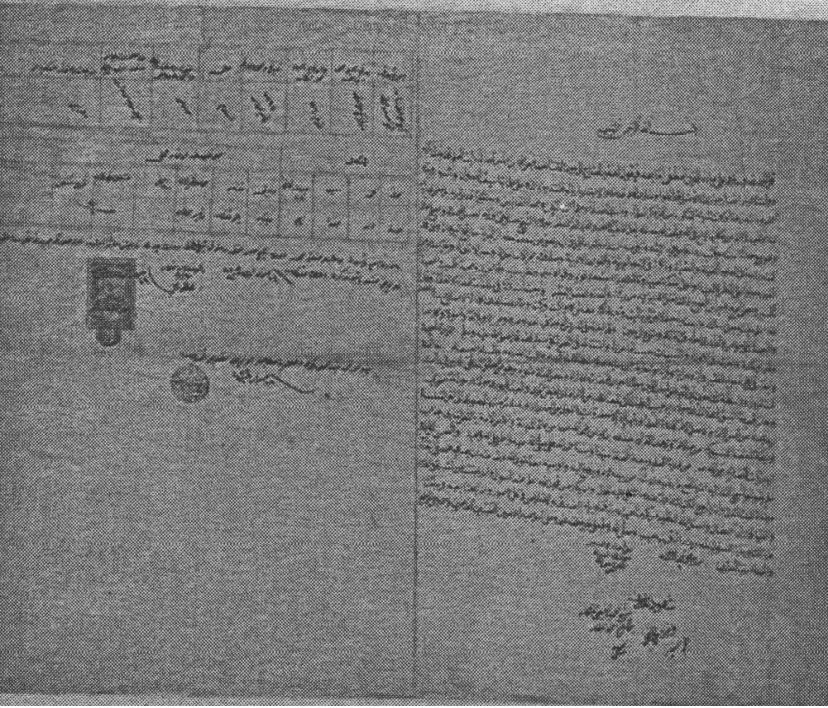
MÜHÜR

Bende Mevlana Şeyh Sahib'den oda hazretimiz ve sığınağımız Şeyh Hâlid'den Allah ikinsin de sırrını mübarek etsin.

Oda kendi şeyhinden icazetlidir. Bu yazılan mübarek şecerenin evvelinde yazıldığı gibi icazetlidir

Ben fakir ve hakir acziyet ve taksir sahibi Şeyh Ali el-Hâlid-i el-Müceddidi en- Nakşibendiyim.

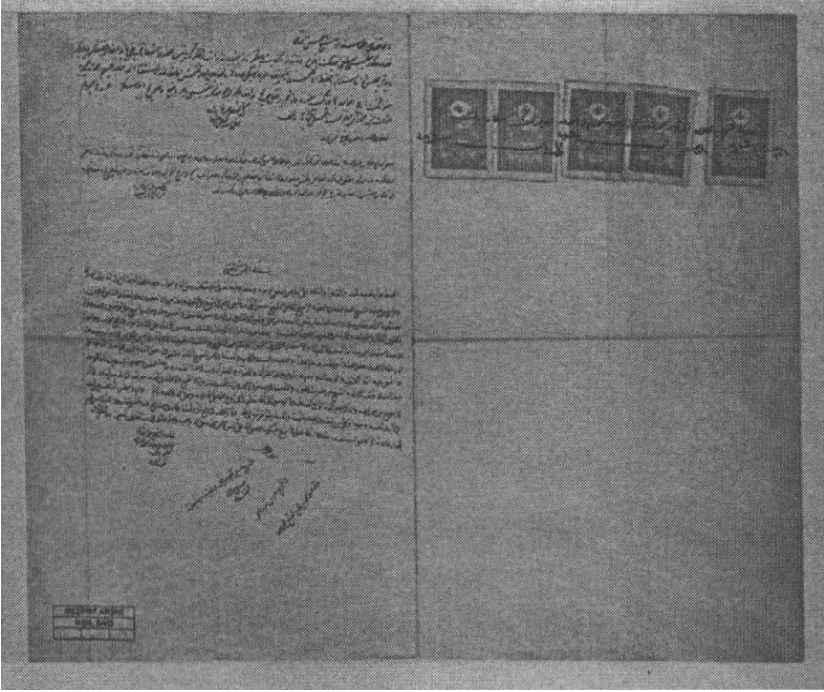
Ek-3:Şeyh Ali Sebtî Hazretleri'nin oğlu Şeyh Hasan Naki Efendi'ye M. 1880 yılında Molla Feyzullah Hacıyanlı tarafından verilen ilim icazetnamesi

65

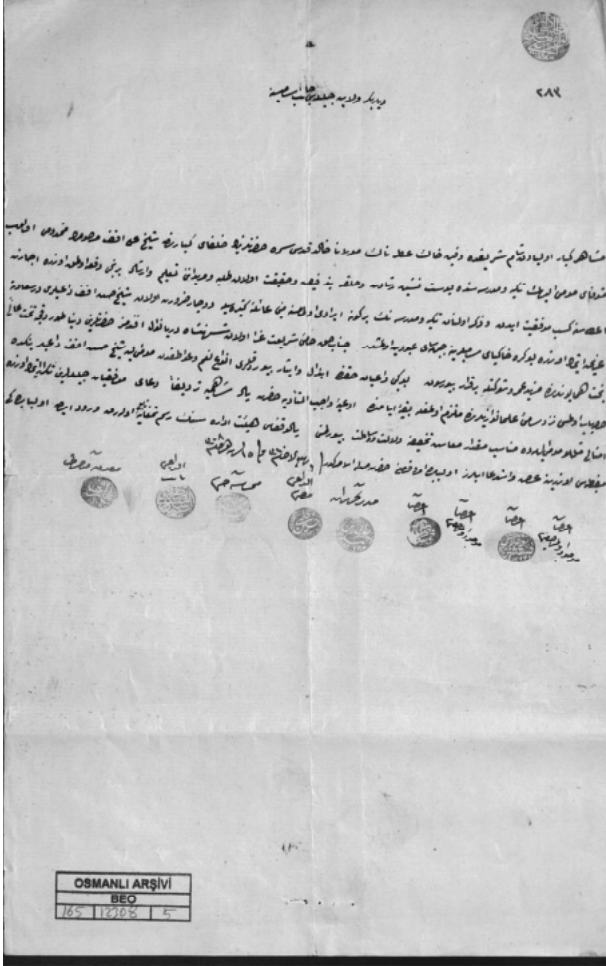
⁶⁵ Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, s.97

EK-4:Şeyh Ali Sebti Hazretleri'nin oğlu Şeyh Hasan Efendi'ye Şeyh Muhammed Serdi Licevi tarafından M. 1892 yılında verilen Nakşibendiye Tarikatı icazetnamesi

⁶⁶ Karabulut, *Şeyh Ali Sebti el-Palevi*, s.98

Ek-5: M.1892 yılına ait Şeyh Ali Seb'tî Hazretleri'nin oğlu Şeyh Hasan Efendi'nin maaş durum belgesi

BEO.000165.012308.005

67

Şeyh Hasan Efendi'nin maaş durum belgesi Osmanlıca okunuşu

Belgenin Tarihi: 1892

Belgenin Konusu: Şeyh Ali'nin Mahdumu Şeyh Hasan Efendi'ye maaş

Belgeyi Tanzim Eden Makam: Maden-Ergani Livası İdare Meclisi

Belgenin Takdim Edildiği Makam: Diyarbekir Vilayet Makamı

Belgenin Transkripsiyonu: Diyarbekir Vilâyet-i Celîlesi Cânib-i Sâmişine 13

Meşâhir-i kibâr-ı evliyâdan Şâm-ı Şerîf'de defîn-i hâk-ı ıtır-nâk Mevlânâ Hâlid kuddise sirruh hazretlerinin hulefâ-yı kibârından Şeyh Ali Efendi merhûmun mahdûmu olub müteveffâ-yı mûmâileyhin tekke ve medresesinde post-nîşin-i reşâdet ve halka-bend-i feyz ve hakikat olan talebe ve mürîdânını ta'lîm ve irşâd birinci def'a olmak üzere icâzet i'tâsına kesb-i muvaffakiyet eden ve zikr olunan tekke ve medresenin bir gûne îrâdı olmamasına mebnî â'ile-i kesîresiyle dûçâr-ı zarûret olan Şeyh Hasan Efendi dâ'ileri Dersâadet'e azîmet etmek üzere bu kere hâk-pây-ı sâmîlerine cebin-sâyı ubûdiyet olmuştur. Cenâb-ı Hak hâmi'-i şerî'at-i garrâ olan şehin-şah-ı deryâ nüvâl efendimiz hazretleri dünyâ durdukca taht-ı âlî baht-ı hümâyûnlarında mezîd-i ömr u şevketle ber-karâr buyursun. Bu gibi dâ'iyân hakkında ibzâl ve îsâr buyurdıkları envâ-i ni'am ve avâtıfdan mûmâileyh Şeyh Hasan Efendi dâ'ilerinin de hisseyâb olması nezd-isâmi'-i ilmen nevâzilerinde mültezim olmağla bakıyye-i eyyâmde ed'ie-i vâcibü't-te'diye hazret-i pâdişâhîye terdîfen du'â-yı muvaffakiyât-ı celîlerini tekrâr etmek üzere emsâli misillü mûmâileyhe de münâsib mikdâr tahsîsine delâlet ve vüsâtat buyurulmasını Palu Kazâsı Hey'et-i İdâresi'nin resm-i damgaya tâbi' olarak vürûd eden ol bâbdaki mazbatası üzerine arz u istid'â eyleriz. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî- 6 Rebiu'l-âhir sene 1310 ve fî 15 Teşrîn-i evvel sene 1308

Türkçe Çevrisi

Mevlânâ Hâlid'in önde gelen halifelerinden Şeyh Ali Efendi'nin oğlu Şeyh Hasan Efendi, çok sayıda talebe ve mürid barındıran Palu Tekke ve medresesinde ilim ve irşad faaliyetlerini birlikte yürütmektedir. Palu medrese ve tekkesinin herhangi bir geliri bulunmadığı gibi kalabalık bir ailesi bulunan Şeyh Hasan Efendi de fakirlik ve zarurete duçar olmuştur. Bu nedenle, Palu Kazası İdare Heyeti, Şeyh Hasan gibi davetçilere yaptığı ihsanlarla temayüz etmiş Padişah'tan Şeyh'in makamına münasip bir maaş tahsisi talep edilmektedir.

Kaynakça

- Akdeniz, Hüseyin Abdullah. *Melekan Şeyhleri*, İtaki Kitabevleri, Malatya 2009.
- Altınışık, Kezban, Nahşibend-i Atik Dergâhı ve Açıkbaş Mahmud Efendi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bursa 2006.
- Algar, Hamid, “*Hâlid-el-Bağdâdî*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, c. 4, s. 282-283.
- Aras, İlhami, *Adım Şeyh Said*, İlke Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul 2009.
- Aydoğmuş, Günerkan, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, Çağ Ofset Matbaacılık, Elazığ 1998.
- Ayiş, Mehmet Şirin, Şeyh Ahmed Çapakçurî ve Mektupla İrşad Örneği, *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, sayı: 1, Ankara 2016, s.11-34.
- _____, Bingöl ve Çevresinde Halidilik, *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidiliğın Bingöl ve Çevresi Üzerindeki Etkisi Sempozyumu*, İstanbul 2017, s.263-302.
- Bakıcı, Yusuf, *Kültür ve Medeniyetler Şehri Palu*, Elazığ 2012.
- Bruinessen, Van Martin, *Ağa, Şeyh, Devlet, Çev.*: Banu Yalkut, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- _____, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Sayı:165, No:12308, s.5
- Baz, İbrahim, “Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Halifelerinden Şeyh Hâlid-i

- Cezerî ve Basret Dergâhı”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, İstanbul, sayı:32, 2013, s.139-167.
- Çanî, Sebahattin, *Ulema’una mine’l müderrisin fi’l karni’l İsrîn*, İstanbul 2013.
- _____, *Şeyh Hasan’ül Nakiyil Palevi Hayatuhu ve Asaruhu*, İstanbul 2014.
- Dağ, Gıyasettin, *Ali Rıza Septioğlu*, Doğay Yayıncılık, Elazığ 2007.
- Demirtaş, Feyzullah, *Mirdasi Hükümdarları “Palu ve Eğil Hükümetleri” ve Çermik Beyliği*, İstanbul 2005.
- Erdem, Bünyamin, *Şeyh-ül Meyadini*, Örnek Ofset Ltd. Şti., Elazığ 2010.
- Ertekin M. Zahir, Basuyug Bedrettin, Ahmad, Hemin Omar, Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Palu Hâlidî Tekkesi ve Postnişinleri, *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidiliğın Bingöl ve Çevresi Üzerindeki Etkisi Sempozyumu*, İstanbul 2017.
- _____, *Şeyh Mahmud-u Samini Hazretleri*, Örnek Ofset Ltd. Şti., Elazığ 2010.
- Karabulut, Serdar, *Şeyh Ali Sebîti el-Palevi*, Altın Kalem Yayınları, İzmit 2014.
- _____, Şeyh Alâeddin İbn-i Şeyh Pir Vakfiyeyi Tarihiyesi Üzerine Bir İnceleme, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V, sayı:9, İstanbul 2017, s.263-278.
- _____, *Zazalar Tarihi Kültürel ve Sosyal Yapı*, Altın Kalem Yayınları, İzmit, 2013.
- Mumcu, Uğur, Kürt İslam Ayaklanması, Ankara 2008.
- Oğuz, Muhammed İhsan, *Tasavvuf Yolunda Mânevi Cihad*, Oğuz Yayınları, İstanbul 1998.
- Saylan, Nesrişah, “Kur’ân’da Beddua”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XXVI, Elazığ 2016, s.125-135.
- Sebtioğlu, Hüsamettin, *Palu ve Şeyh Ali-yi Sebî Hazretleri*, Öz Tuğra Yay., Elazığ 2004.
- Yapıcı, Süleyman, *Palu Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı*, Anıl Matbaa ve Cilttevi Ankara 2004.
- _____, *Harput Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*, I, Ankara 2013.
- _____, *Palu 1841 Nüfus ve Toplum Yapısı*, Elazığ 2016.
- Yıldırım, Arif “Harputlu Hacı Abdulhamid Efendi’nin Bağdatlı Şeyh Hâlid’in İrade-i Cüzüyye Risalesine Yazdığı es-Simtu’l-Ebkari isimli şerhin özeti”, *Dünü Bugünüyle Harput Sempozyumu*, II/I, Elazığ 1999.